

ÅRSTIDS BREVET

pedagogikk i de første 7 år

STEINER
BARNE
HAGENE
I MORGE
HØST2012

Neste deadline: 1. november 2012.

Omslagsbilder: Veslebrunen Steinerbarnehage.

Årstidsbrevet

Utkommer med fire nummer hvert år og utgis av Steinerbarnehageforbundet i Norge,
e-mail: forbundet@steinerbarnehagene.no
Sekretær: Grete Gulbrandsen, telefon: 957 23 918 (mandag).

Steinerbarnehageforbundet er medlem av det internasjonale steinerbarnehageforbundet, IASWECE, www.iaswece.org

Redaktør:

Mette Johannessen, tel.: 612 78 246 / 988 36 108
Redaksjonsråd:
Styret i Steinerbarnehageforbundet i Norge.

Årstidsbrevet henvender seg fortrinnsvis til forbundets medlemmer og er en felles arena for å drøfte faglige spørsmål. Tidsskriftet er også tenkt for alle med interesse for Steinerpedagogikk og barns oppvekstvilkår generelt.

Årstidsbrevet baserer seg på bidrag som inneholder:

- * egne erfaringer, observasjoner og undersøkelser, samt forskning;
- * praktiske gjøremål og pedagogiske innspill;
- * innlegg angående litteratur og kildematerialer;
- * tilbakemeldinger og spørsmål.

www.steinerbarnehagene.no

Innhold

4	Dikt	21	Børnene drukner i væksten <i>Mette Højberg</i>
5	Fra redaksjonen	23	Tilbake til barnehagen etter en lang sommerferie <i>Ellen Margrete Færaas</i>
6	Nytt fra styret	24	Nissen Fokuspåføring (Et eventyr for voksne) <i>Caroline Alfsen Petterson</i>
8	Stjerneglimt Steinerbarnehage på studietur til Cape Town <i>Kollegiet på Stjerneglimt</i>	26	Høsttakkefest <i>Isolde Hofstad og Sylvia Hådi</i>
11	Utenfor barnehageporten <i>Margrete Wiig</i>	27	Eple med larve <i>Anita Berge</i>
12	Tilbakeblikk på Internasjonalt Barnehagestevne 2012 <i>Grete Gulbrandsen</i>	28	To variasjoner på et eventyrtema <i>Anita Berge - Isolde Hofstad</i>
14	Skal ettåringer være i barnehagen? <i>Aurelia Udo de Haes</i>	30	Kalender
15	Barnets læring i 1. klasse <i>Mette Johannessen</i>	31	Bokanmeldelse
18	Innspill fra Danmark <i>Helle Heckmann og Maria Reumert Gjerding</i>		

Bidrag til neste nummer

sendes til redaksjonen senest:
1. februar, 1. mai,
1. september, 1 november.

Adresse:
Mette Johannessen,
Thorstadvegen 6,
2609 Lillehammer.

aarstidsbrevet@hotmail.com

Telefon: 61278246/98836108

Abonnement:

Årsabonnement koster kr. 200.-.
Abonnementet løper til
oppsigelse foreligger.

Medlemskap i Steinerbarne-
hageforbundet inkluderer et
abonnement.

Stillingsannonser

for medlemsbarnehagene er
gratis.
For andre annonser: kontakt
redaksjonen.

www.iaswece.org

Kald morgen

Nå vandrer året inn til sin oktober
I okergull og skinnende sinober.

Forbi oss rir en enslig morgenrytter.
Han kraser sprøtt de frosne sølepytter.

En svartkledd samling deputerte kråker
Holder et verdig møte på en åker

Som ligger vridt og naken etter plogen.
Det bjeffer iltre øksehugg fra skogen.

Langs åsen henger rognens rike klaser.
- En skulle kanskje tatt dem hjem i vaser -?

Vi går alene på en vei og tier.
Og det er høst i alt vi ikke sier.

Inger Hagerup, 1942

Steinerbarnehagene i Norge

Kjære leser,

Skogsveien fylles av solflekker og barna springer ut og inn av lysspillet. Et nyhøstet jorde brer seg ut og med strikkede hestetømmer traver de parvis ut på feltet. Vi er på vei for å skjære bygg og har rikelig med tid

I dagene framover skal vi tørke byggen, treske den og male korn til mel og vi behøver tid.

For høstfesten står for døren og det vi forbereder blir til over tid.

I et innspill fra Danmark skriver Helle Heckmann (side 18) om kvalitetstid. Et begrep som betegner avsatt tid til oppmerksomt samvær, i motsetning til en mengde tid der oppmerksomheten er rettet andre steder.

Men kan det tenkes at kvalitetstid ikke er et forjettet samvær et sted lengere fram, men oppstår her og nå ut fra en evne til tilstedeværelse i stunden?

Om de voksne i barnets omgivelse ikke er åndsnærværende nok, står kvalitet i barndommen i fare for å smuldres opp.

Mon tro om ikke det var denne evnen som Bestemor, i Caroline Alfsen Pettersons kostelige eventyr (side 24), slo ut nissen Fokus-på-læring med?

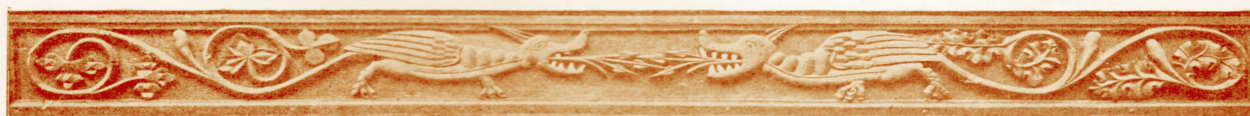
Når vilkårene for denne type tilstedeværelse strammes inn, slik rammefinansieringen i dag gjør, blir denne forståelsen av kvalitetstid også et politisk spørsmål.

Imidlertid har vi kommet fram til vår byggåker. Barna kjenner på stråene. De veier aks i hendene sine. Noen legger seg ned og ser på den høye høsthimmelen. Enkelte ligger sågar og tygger på korn. Nissen Fokus-på-Læring er maktesløs i en slik stund, for her blir opplevelsen i seg til lærdom.

Ingenting trenger nødvendigvis å bli sagt; korn, brød, høst og himmel blir for disse barna av seg selv - og med tidens hjelp - noe de kjenner godt og derfor *kan* noe om.

Takk for engasjerte innlegg til Årstidsbrevet, som alle hegner om kvalitet i barndommen.

Med hilsen fra redaksjonen,
ved Mette Johannessen.

Nytt fra styret

Kjære medlemmer!

Høsten er her og et nytt år står foran oss med nye utfordringer av ulike slag.

Styret i Steinerbarnehageforbundet har hatt sitt første møte og våre nye styremedlemmer Aurelia Udo de Haas og Margrete Wiig er godt i gang. Vi ønsker dem varmt velkommen.

Vi ønsker også to nye steinerbarnehager hjertelig velkommen inn i Steinerbarnehageforbundet. Disse er Mikaelgården steinerbarnehage på Bøler i Oslo og Solblomsten steinerbarnehage på Fosen

Styret må fortløpende oppgradere sine arbeidsoppgaver, se om strategiplanen er i takt med praksis og se hvilke utviklingsmuligheter vi har.

Steinerbarnehageforbundet planlegger kurs, også i år, i samarbeid med RSH.

Tema: Utvikling og tilknytningsproblematikk hos små barn.

"Hvilke konsekvenser kan det forårsake for barn når de som ettåringer blir satt i barnehage, og hvordan kan vi som pedagoger og barnehagepersonell arbeide i forhold til dette, slik at vi lærer oss å forstå og hjelpe barna til en god utvikling."

Første kurs går av stabelen 19. og 20. november.

Hovedforedragsholder blir Sidsel Haug som er klinisk pedagog og har nettverksbygging, spe- og småbarn og tilknytning som kompetanseområder.

Jeg tror dere kan glede dere til spennende lærerike foredrag. Sidsel Haug er en kunnskapsrik pedagog med bred erfaring både fra BUP, undervisning ved spe- og småbarns-utdanningen for Sør-Østlandet og fra arbeid med barnehager og småbarn. Programmet blir snart sendt ut.

Forbundets styre:

Grete Gulbrandsen (forbundet@steinerbarnehage.no) er sekretær i 30 % stilling. Hennes engasjement varer til 2014. Grete arbeidet som førskolelærer fra 1973 i privat og offentlige virksomheter. Har vært 10 år i Steinerskolen som klasselærer, men ville tilbake til Steinerbarnehage. Hun er styrer på Linden Steinerbarnehage.

Björg Lobben Røed (aurora@steinerbarnehage.no) er styreleder og arbeider opp mot steinerskoleforbundet, PBL og har 30 % stilling. Hun er innvalgt til 2015. Björg har arbeidet med steinerpedagogikk i over 25 år, både i barnehage og skole. Hun er styrer i Aurora Steinerbarnehage på Nesodden som hun startet 1990.

Mette Johannessen (mette.johannessen@steinerskolen.no) har 10 % stilling som IASWCE-representant og 20 % for å redigere og distribuere Årstidsbrevet. Hun er innvalgt i styret til 2017.

Hun har arbeidet med steinerbarnehagepedagogikk i mer enn 20 år, både i Sverige og Norge. Siden 1997 har hun vært 1.klassepedagog ved Lillehammer Steinerskolen.

Gro Løkken (solstreif@steinerbarnehage.no) fra Drammen er innvalgt til 2016.

Hun har i en årrekke arbeidet med helsepedagogikk i Sverige. Hun er nå styrer ved Solstreif Steinerbarnehage i Drammen.

I samarbeid med våre nordiske kollegaer planlegger vi et nordisk stevne i 2014. Gruppen som forbereder dette stevne utgjøres av representanter fra Island, Danmark, Sverige og Norge, og vi håper å få Finland med

Spørsmål knyttet opp til utfordringer i forhold til rammefinansieringen er et felt som styret prioriterer.

Nytt for dette barnehageåret er desuten at årsmøte og stevne skilles ad.

Årsmøte blir på Berle i Oslo 14. og 15. mars 2013

Med ønske om en god høst.

Björg Lobben Røed

Styreleder

Aurelia Udo de Haes (sommerfuglen@steinerbarnehage.no) er innvalgt til 2017.

Aurelia er utdannet steinerpedagog fra Steinerhøyskolen i Oslo.

Hun har drevet familiebarnehage i 10 år. I 2006 var hun med å starte Sommerfuglen Steinerbarnehage. Hun er i ledergruppen og er pedagogisk leder for småbarnsgruppene.

Sigbjørn Hegland (sigbjorn.hegland@steinerskolen.no) fra Stavanger er innvalgt til 2013.

Er utdannet på deltidsutdanningen på RSH. Han er pedagogisk leder for 1. klasse på Steinerskolen i Stavanger.

Astrid Helga Sundt (eplekarten@steinerbarnehage.no) fra Bergen er innvalgt som vara til 2013.

Hun tok master på RSH 2007. Har arbeidet mange år i Tryllefløyten og er nå styrer ved Eplekarten Steinerbarnehage, Bergen.

Margrete Wiig (haugtussa@steinerbarnehage.no) fra Ski er innvalgt som vara til 2015.

Hun er utdannet sosiolog og steinerpedagog ved Emerson i England. Har yrkeserfaring fra offentlig administrasjon, presse og informasjonsarbeid. Har arbeidet i Eventyrbrua siden 2002 og som styrer i Haugtussa i Ås siden 2009.

Stjerneglimt Steinerbarnehage på Studietur til Cape Town

Hvorfor skal norske barnehagearbeidere på studietur til Sør-Afrika?

Bakgrunn

Eldbjørg Paulsen som er styrer i Stjerneglimt Steinerbarnehage har gjennom IASWECE (Det internasjonale Steinerbarnehageforbundet) de siste 12 årene vært engasjert i arbeid med veiledning i barnehager i slumområdene (de såkalt Townshipen) i Cape Town og i utdanningen av svarte kvinner i samarbeid med CCE (Center for Creative Education) i Cape Town. De siste tre årene har fokuset vært på oppbygging og utdanning for å drive barnehageavdelinger for barn fra 1-3 år. Prosjektet kalles "Baby Care". Senteret i Cape Town er et utdannessenter/seminar for svarte, hvite og fargede sørafrikanere.

Stjerneglimt Steinerbarnehage har blitt trukket inn i Eldbjørgs prosjekt ved at de har engasjert seg med å skaffe midler, blant annet inntekter fra dukketeater og brødsalg, innsamling av utstyr og ved å gjøre det mulig for Eldbjørg å reise. Både foreldre og barn har engasjert seg. Et eksempel fra barnehagen

her hjemme er ei jente som hadde sluttet hos oss og begynt på skolen. Hun skulle feire sin 7-årsdag og hadde en stor fest med alle i klassen sin pluss, andre venner og familie. Istedenfor gaver ba hun om et bidrag til prosjektet i Sør-Afrika, som hun hadde fått med seg gjennom engasjement fra ansatte og foreldre i barnehagen. Dagen etter bursdagen kom hun med en pose full av penger til Eldbjørg og sa: "dette kan du ta med deg til Afrika og kjøpe noe til barna der." Etter dette har flere gjort det på samme måten.

Studieturen

Vi kom til et skreddersydd opplegg og program. Eldbjørg og hennes mann Dieter hadde gjort et stort forarbeid for oss og studieturen. På programmet sto det besøk i tre Steiner-skoler og 6 Steinerbarnehager. Studieturen rommet også et besøk på Robben Island der Nelson Mandela tilbrakte 18 år i fengsel.

Selv om vi har hørt hvor vanskelig forholdene har vært for de som har forsøkt å drive

barnehage i Townshipene og om undervisningen av kvinnene, dannet det seg sterke inntrykk når man selv fikk se denne kontrastfulle verden/kulturen som er så annerledes enn vår trygge og forutsigbare hverdag.

Besøk i Townshipene

Fire barnehager og en skole i ulike Townshiper ble besøkt. Townshipene og de fattige områdene ligger i utkanten av selve Cape Town. Allerede på kjøreturen inn mot Townshipene kom sterke inntrykk imot en og for flere av oss var det vårt første virkelige møte med en slik fattigdom. Så langt øye kunne se var det falleferdige skur, brakker, bølgeblikkplater og søppel, klær til tørk, side om side med kyllinger som blir grillet, og det var lite med trær og grønne vekster, men sand og støv overalt. Her bor det millioner av mennesker! Det var nesten ikke til å ta innover seg.

Forholdene i barnehagene var ulike, men alle ble drevet så langt det lot seg gjøre etter steinerpedagogiske prinsipper. Selvfølgelig med vekt på å tilfredsstille barnas primærbehov; mat, trygghet, lek og søvn.

Vi besøkte Steinerskoler/barnehager som hadde vært i drift i mange år og disse virket å være bra fungerende. Slik var det ikke overalt, for vi var i barnehager som mest minnet om skur eller ombygde containere. Lokalene og utearealene til disse barnehagene var små, barnegruppene store, med få voksne til å utføre omsorgsarbeidet og til å kunne stimulere og aktivisere barna. Ut fra de opplysningene vi fikk, var barnehagedagen lang, både for barn og voksne. Barna ble levert tidlig om morgenen og hentet sent på kvelden, her var det ingen regler om åpningstider, ei heller om hvor mange barn som kunne være i hver gruppe. I de barnehagene som er med i "Baby-Care"-prosjektet så vi at forholdene var i ferd med å bli endret og bedret, med større lokaler som gjorde det mulig for barna å være i bevegelse og aktivitet, færre barn i gruppene, flere voksne til å ivareta arbeidet med barna. Disse barnehagene var også i ferd med å få et inventar som nok var til nytte og glede både for barn og voksne.

Det ble et spesielt møte med en barnehage som heter LUKANYTSO. Her kom de fysiske og ytre begrensningene så veldig tydelig til syne for oss, og kontrastene i forhold til vår hverdag her hjemme ble så tydelig. Bygningen til barnehagen bestod av gamle containere.

Utvendig var containerne malt lyse, men tittet man inn i en av dem, så fikk man følelsen av å stå i et mørkt, lite rom. I den ene containeren stod det kun en gammel, slitt sofa og på gulvet lå det rester av mørke, gamle tepper. Foran det ene lille vinduet var det gitter og på veggene hang det et slags belegg som var løsnet flere steder. Man fikk inntrykk av at det var mange barn og få voksne.

Området ute rundt containerne var lite, tørt og med mye sand. Rundt barnehagen var det et høyt gjerde, med piggetråd på toppen. Det var lite bevegelsesmuligheter både inne og ute, likevel så vi at de voksne forsøkte etter beste evne å skape et så godt sted som mulig, ut fra det som var tilgjengelig, for eksempel halvt nedgravde bildekk som barna kunne balansere på, et stativ med en liten sklie og litt klatremuligheter. I denne barnehagen ble vi møtt av en ung gutt – en av mange frivillige tyske ungdommene som jobber i barnehagene ute i Townshipene. Han fortalte om barnehagen og utfordringer i deres hverdag. Og så viste han oss en liten grønnsakhage som nylig var anlagt i tilknytning til barnehagen. Her ville de forsøke å dyrke litt grønnsaker til eget bruk i barnehagen og kanskje forsøke å selge noe for å få litt inntekt.

Her ble det for oss belyst at ting som vi her hjemme tar som en selvfølge, er store utfordringer for dem som bor og arbeider i Townshipene. Hans bekymring var om de klarte å få nok vann slik at de kunne dyrke frem disse grønnsakene.

Den siste barnehagen vi besøkte heter IKVEZILOKUSA. Den blir drevet av Zoleka, som også arbeider sammen med Eldbjørg på Center for Creative Education. Denne barnehagen er derfor innenfor prosjektet Baby Care. Her var det færre barn og litt større areal. Det var stort uterom med litt grønn plen, busker og trær. Det var plass og rom for bevegelse og lek inne og ute. Det var muligheter for å søke skygge flere steder og det var lett tilgang på vann. Likevel blir kontrastene så store sammenlignet med forholdne hjemme. Problemstillingene er på et helt annet plan. Det er primærbehovene som står i fokus. Med våre penger og Eldbjørgs organisering har akkurat disse barna senger å sove i. Her så vi at det kan nytte og at det er håp for forandring, selv om det tilsynelatende virker som en uutholdelig situasjon i Townshipene.

Steinerskoler og barnehager utenom Townshipene

Vi besøkte også Steinerskoler/barnehager i bydeler som var bebodd av hvite eller fargede, og opplevde forskjellen og kontrasten mellom disse to "verdener" som det mest fremtredende ved turen. Her så barnehagene veldrevne ut, store og godt utstyrte arealer både inne og ute og her kunne vi lett gjenkjenne det som gjerne preger en Steinerbarnehage i Norge og andre land. Det bar ikke preg av rikdom, men av alminnelige mennesker.

Besøk på Creative Centre for Education (CCE)

For å bedre forholdene for barna ytterligere er det viktig at kvinnene som jobber i barnehagene får bedret sine kunnskaper og kvalifikasjoner, og da vi besøkte høyskolen (CCE) som har satt i gang denne utdanningen, fikk vi høre om hvordan dette arbeidet startet og hvordan utviklingen har vært. Det var tydelig at det arbeidet som Eldbjørg har vært med på og som hun fremdeles er en del av, er av stor betydning for å utvikle og bedre forholdet både for barna og de voksne i barnehagene. Dette arbeidet som vi fikk se en liten del av kan virke

uoverkommelig, men som vi forsto av det som ble formidlet av de ansatte ved CCE, var hver framgang en liten seier i en ellers vanskelig hverdag. Flere av kvinnene som nå arbeider med utdanning av andre svarte kvinner bor selv i Townshipen. De kjenner forholdene på kroppen og de ser betydningen av sitt arbeid. For dem er det dessuten en vei mot et bedre liv for seg selv og sine.

For oss alle ble dette et sterkt møte med kontrastene i verden, men det gjorde også sterkt inntrykk å se med egne øyne arbeidet Eldbjørg gjør og som vi gjennom henne er en liten del av. Det vi før bare har hørt om og lest om, blir noe helt eget når man selv møter menneskene og selv ser alt på nært hold. Både personalet og styret har fått en helt ny respekt for alt arbeidet som gjøres ute i barnehagene i Townshipene og ved utdannings-senteret.

Kolleger og styret i Stiftelsen Stjerneglimt Steinerbarnehage
ved Brit Østerud, Jon Rustand, Sølvi Lil-
tved, Astrid Paulsen, Sølvi J. Vedvik, Dragan
Greksa
Arendal, juni 2012.

Utenfor barnehageporten

De private barnehagene på Nesodden har sendt kommunen et brev om kvalitet i barndommen, som appellerer til politikerne om å skape en god barndom for barna. Og det er ikke forskjell på private og kommunale barn, de er våre barn.

Barn er like mye verdt og barnehagene må få en likeverdig behandling. For å gi en god barndom i barnehagen må vi ha nok kompetente og motiverte omsorgspersoner, sier de innledningsvis.

Nesoddens initiativ er et eks til etterfølgelse. Slaget om kvalitet i barnehagene vil stå i alle kommunestyrer til høsten. Vi kan føle oss maktesløse, men lokalpolitikere er lydhøre for sine velgere, dvs foreldrene. Å skape engasjement hos foreldrene i barnehagen er en vei å gå.

-Politikerne er bekymret for foreldres dårlige samvittighet. Det holder å bekymre seg for kvaliteten i barnehagene, skriver Dagbladets Anne Marte Blindheim.

-Hvis noen er kritiske til barnehagen, skrikes det opp om at man ikke må gi foreldrene dårlig samvittighet. Er det en frykt for at folk skal begynne å tvile på systemet? Er de redde for at folk skal begynne å stille krav? Krav som koster penger.

Hilsen *Margrete Wiig*
Styrer i Haugtussa Ås

Hva med kvaliteten i barnehagen?

Etter at kommunene overtok ansvaret for økonomien i barnehagene ser det mørkt ut for kvaliteten i barnehagene. Vi opplever at barnehagene må konkurrere med andre gode formål i kommunen og politikerne kutter i tilskuddene. De rasjonaliserer. Men det betyr store barnehager og lavere bemanning. Her i Ås betyr det for eksempel mindre vikarer ved sykdom.

De har fått et overskudd i sykepengerefusjonen og kutter i budsjettet ved å vise til forventede inntekter her. Men politikerne ser glatt bort fra at dette betyr færre voksne og dermed lavere kvalitet. I en arbeidsintensiv virksomhet som barnehager, der 80% går til lønninger, er det direkte sammenheng mellom antall voksne og kvaliteten.

De private barnehagene skal ha det samme som kostnadene i de kommunale barnehagene.

Det kan ikke være riktig at de private barnehagene skal måtte kutte i vikarbruk fordi de kommunale gjør det. Skal vi bare ha store barnehager fordi kommunen gjør det? Ser ikke politikerne at barn og foreldre får et dårligere tilbud og de vil møte en del igjen som økte utgifter på sosialbudsjettet?

For komplisert

Men forutsetningene og den økonomiske modellen for tilskuddene til barnehagedrift er så komplisert at kommunen selv ikke skjønner det. De har gjort feil på feil, vi har fått stadig nye måter å regne på og nye resultater. KS og PBL har måttet lage egen veileder og inviterer til kurs for at kommunene skal klare dette.

Barnehagenes økonomi er blitt veldig uforutsigbar. På toppen av det hele har kommunen nå foretatt en etterregning for 2011 der mange barnehager må betale tilbake. Resultatet blir ikke klart før i september 2012. Kommunen har forandret utregningsmodellen for antall barn flere ganger og alt har tilbakevirkende kraft.

Evaluerings

Det hele er nesten blitt et absurd teater. Vi må kreve en evaluering av den nye økonomireformen. Systemet må endres og gjøres enklere, det er faktisk mange ordførere også enig i. Vår økonomi må være uavhengig av hvordan de kommunale barnehagene drives. Hvorfor ikke gå tilbake til stykkprissystemet som vi hadde før da staten bestemte? Satsene kan reguleres med pris- og lønnsvekst. Hvis politikerne vil satse på kvalitet, økes tilskuddet utover dette.

Framtidens barnehage - si din mening til departementet

Har du en mening om hva som bør gjøres for å få et godt barnehetilbud? Kunnskapsdepartementet inviterer deg til å skrive i en ny blogg om framtidens barnehage. Dette er en anledning vi bør bruke. La Kristin Halvorsen høre fra Steinerbarnehagene. Du kan også lese om arbeidet med meldingen på Kunnskapsdepartementets nettsted.

TILBAKEBLIKK PÅ INTERNASJONALT BARNEHAGESTEVNE 2012

GOETHEANUM, DORNACH

Grete Gulbrandsen

Det er en vakker reise til Goetheanum. Allerede på flyplassen i Zürich møter man kjente og kjenner hvordan forventning og glede sprer seg. Togreisen til Basel er en flott introduksjon til fjellandet Sveits, med daler og åser så langt øyet kan se. Alle frukttrær blomstrer, alle enger er lyse grønne. Vakkert.

Vi skulle tilbringe nesten en hel uke i det lille barnets verden. Hva er vesentlig i forståelsen av vår oppgave med å lage en god barnehagehverdag rundt dem? Hvordan skal vi forstå deres inkarnasjonsvei og hva er det som kommer til syne. Store og utfordrende temaer.

Louise de Forest,

som vi kjenner fra barnehagestevnet i Drammen for noen år siden, åpnet friskt med å fortelle om en situasjon hun hadde opplevd, hvor alt ble feil. Dette var så i neste omgang en god mulighet til å reise de viktige spørsmål! Forståelsen av at hvert barn kommer til oss med en intensjon og at det er vår oppgave å forstå den og finne den.

Vanskeligheter hjelper oss også til å styrke våre svake sider og dermed bli dyktigere. Vi skal streve med å møte de barna vi ikke forstår, da blir det synlig at vi trenger hverandre.

Vi må se hver dag som en ny mulighet, som en meditasjon. Ikke mot et mål, men mot en ny åpenhet. Barna oppfordrer oss til å gå videre. Barna ber oss finne den spirituelle veien, fra overgang til overgang, gjennom stillhet og rytme, at vi må bli aktive i våre gjøremål. Som voksne må vi øve aktiv toleranse med stor interesse.

Ofte har vi lett for å kategorisere, men vi må øve oss å iaktta, ikke la adferd styre oss.

Barnet lengter etter stemninger fra den spirituelle verden. Men hva er det som gjør at mange barn i dag strever med å gå inn i stemninger? Vi må observere, være åpne og fintfølede, så vil vi alltid få svar.

Hun gir oss noen råd:

- Ikke bli mekaniske i våre omgivelser

- Ikke bli i det ytre
- Studer mer
- Ha flere kollegiemøter
- Bli oppmerksomme på hvorfor vi gjør det vi gjør

- Lag noe nytt

Goethe har også gitt oss verktøy:

- For å utvikle oss selv- vær alene
- For å bli et bedre menneske- vær med andre

Barn i dag er tidlig våkne / intellektuelle, det gir dem en slags kjølighet, derfor må de varmes opp igjen gjennom kjærlighetskraften. Antroposofi må bli en personlig vei å gå på for oss.

Overfor foreldrene er det nødvendig å stille spørsmål, lytte til deres tanker mer enn å belære dem. Vi må leve i aktiv toleranse og være oppmerksomme.

Michaela Glöckler,

belyste hvor viktige barnets omgivelser er i inkarnasjonsprosessen.

Vi må interessere oss for jeget og forstå at det er helt fritt.

Lucifer og Ahriman arbeider mot det som har med frihet å gjøre.

Lucifer vil ha oss forfengelige og selvgode. Han vil at vi skal bli elsket av andre og være selvopptatte. At vi fokuserer på det vakre- det ytre.

Ahriman arbeider i det rasjonelle i strukturene. Han hindrer spiritualitet og frihet ved å få ting gjort, ha makt og organisere kontroll.

Allikevel hjelper de begge til med å forstå konflikter og gjennomskue betingelser.

Nancy Blanning

tok oss med på en reise, hvor vi gjennom et fysisk miljø kunne stimulere barnet til å bruke kroppen sin på ulike måter. Dette kunne minne oss om en hinderløype, men hadde flere elementer og en stor bevissthet om hva barn i ulik

alder trenger å få øvet.

Hun laget en fortelling som ledet barnet rundt.

Barnet lengter etter å få gjøre noe ordentlig og bruke kroppen. Vi ser at flere og flere barn har en kroppslig uro og trenger stimulering av fysisk karakter.

Dette vil være en **inkarnasjons-støtte**.

Barnet har det dårlig når verden har så lite å by på. Det styrker livskraftene å tilby en større variasjon i bevegelsene. Vi må minne oss på at det er de lavere sanser som danner grunnlaget for senere læring. Sanseerfaringer gir oss en bekreftelse på hvor vi er. Hva med de urolige barna? Hva er det som skjer med deres balanse? Jo bedre balanse- jo tryggere barn! Gjennom balanse finner de sitt sentrum.

Vi må utvikle kompetanse på å se barnet gjennom hvordan det beveger seg.

Områder vi kan forbedre:

- Gå på tærne- hoppe ned på hele foten
  - Brødbaking må være klissete og en ordentlig stor deig. Det gir barnet en bevissthet om armene, hvor de er.
  - Ringen må være: morsom, utfordrende, varierende, gjentakende, ha et godt språk.
- Men, den som leder ringene skal ikke ta seg av unotene!

Edmond Schoorel,

sier at om barnet skal komme inn i jegets utvikling, må det omgis av, etterligningsverdige, oppfattende, talende, oppreiste og moralske voksne.

I den første sjuårsperiode er det de indre organer som ferdigstilles. Dette kan bare foregå uten tankeaktivitet. Her kom han også inn på en problematikk rundt søvn.

Renate Long- Breipool,

sa at de erfaringer vi har med barn hvor vi ikke har lyktes, viser oss veien videre.

- Barnet som ikke lar seg berøre/ komme inn i lek
- Barnet som omgir seg med en tristhet
- Barnet som er overstimulert i språk/ tanke og heller ikke kommer inn i lek

Klarer vi å få tak i de barna som ikke kommer inni leken?(Senere kan det være klargjørende for oss å se disse barnas livsvalg!).

Inkarnasjonen av jeget må ses på over lang tid. Hvor godt kjenner vi barnets utvikling, vet vi om den er forsinket/ forskyvet? Her kreves god basis-kunnskap om barnets utvikling.

Gjennom enkle faktorer styrker vi hverdagen til barnet ved:

- å minske stress, det aller viktigste.

- å styrke balansen

- å ta vare på omgivelsene, bruke musikk. (Se youtube, dirigenten)

Akselerert utvikling:

- intellektuelt: i dag er det liten forskjell på 1. og 2. sju års periode. Det er en farlig vei å gå på! Barna er aktivisert intellektuelt, men mangler forbindelsen til sitt eget sjelsliv.

- motorisk: Barn blir hjulpet fram, slik at den naturlige utvikling forseres og barnet ikke følger sin egen utviklingskurve. Dette kan føre til at tidlige reflekser ikke integreres i den fysiske kroppen og kan komme til å gi skader senere i livet.

Hva kan vi hjelpe til med? En erkjennende og aksepterende holdning fra de voksne.

Disse barna må ha hjelp til å styrke egenbevegelsessansen. Det er ikke nok for barnet å få øve seg, de trenger relasjoner til omgivelsene og å være sammen med voksne som er sjelelig engasjert. Musikk er et viktig virkemiddel.

Barnet trenger ro, gjennom:

- trygghet
- fred
- varme
- kjærlig omgang. Akseptere at noen trenger å ha en voksen tett på. Delta kjærlighetsfullt
- vi må bli lydhøre for barna.

Siste foredrag av

Claus Peter Röh,

Han snakker om endringspunktet som ligger i hvert enkelt menneske. At vi må rette blikket mot det fremtidige og barnets muligheter.

Barnets uro/ utålmodighet ligger i iveren etter å bli et jeg. Hvorfor går ikke dette automatisk? Mennesket selv må gå gjennom dette. Barn er mye mer aktive i sitt indre enn det vi kan se i det ytre. De er helt og holdent et sansevesen. Så, hvem og hva velger de å imitere?

Vi må se til samsvaret mellom øvre og nedre sanser, arbeide fra utsiden og inn.

Sammen med alt dette er det daglige samværet og samtalene oss kolleger imellom. Hele verden er representert og det er god tid til å sitte ned, med et spennende tema. Det er spontane treff, og planlagte. Noen ganger blir rommene for trange, fordi temaet er så aktuelt, andre ganger blir vi sittende å tenke, reflektere og dele de små iakttagelser.

Mange av oss sov sammen i det gamle klosteret og hadde ytterligere samvær der. Alt i alt svært engasjerende og et uunnværlig faglig påfyll.

Skal ettåringer være i barnehagen?

Aurelia Udo de Haes

August er måneden for barnehagestart for mange ettåringer og debatten blusser opp som så mange ganger før. Er barnehagen et godt sted å være for de minste eller skulle de helst vært hjemme?

Vi i Steinerbarnehagene har stort sett stilt oss bak de argumentene som taler mot barnehage i tidlig alder til tross for at de fleste av

I løpet av årene har jeg åpnet øynene mer og mer for å se det sosiale samspillet på en småbarnsgruppe. Det er jo så klart et annet slags samspill enn den blant fire- og femåringer. Men så lenge man bare ser det man forventer å se, så er observasjonen sløret av forestillingen man har. Det jeg har sett er ettåringer som har stor glede av de andre barna, som har lengre "samtaler" med jevnaldrende

landets steinerbarnehager har fått småbarns-avdelinger.

Med fare for å provosere har jeg lyst å dele noen tanker jeg har gjort meg:

Hvordan kan vi ta imot barn og foreldre i barnehagene våre med åpne armer og tilby dem en rolig og trygg hverdag, når vi i tankene våre synes synd på de stakkars små som må tilbringe lange dager hos oss når de helst skulle vært hjemme?

Foreldre kommer til oss med sine små barn, og jeg opplever at de fleste drar på jobb i trygg overbevisning at de små har det godt hos oss. Og det har de!! De kommer om morgenen og møter barnehagelivet med et stort smil. Det er klart at noen feller tårer når avskjeden skal tas, men ofte må de stakkars foreldre dra på jobb uten at den lille har tid til å vinke til dem engang fordi de er i gang med leken allerede.

og som har tid og rom til å utvikle seg i sin egen takt.

Når vi åpner opp for å gi tilbud til de minste er det vår jobb å tilrettelegge hverdagen slik at den blir optimal for dem. Vi må åpne oss helt, observere uforbeholdent og tenke selv. Vi må ta imot foreldrene og bekrefte deres tillit med å skape en god hverdag for deres barn.

Hvis vi innerst inne synes at de små egentlig ikke skulle vært hos oss, så fører det til mindre tillit, mer stress og uendelig mye mer dårlig samvittighet hos foreldrene!

Med disse tankene håper jeg å kunne styrke troen på at vi kan skape en god hverdag i våre barnehager som gir trygghet og glede til de små, deres foreldre og alle oss som jobber der!

Aurelia Udo de Haes er pedagog ved Sommerfuglen Steinerbarnehage i Trondheim.

Barnets læring i 1. klasse

Mette Johannessen

Lillehammer Steinerskole har siden 1997 hatt 1.klasse i egen gruppe. Denne løsningen oppsto av andre grunner enn pedagogiske. Det var viktig for oss at 1. klasse hadde steinerbarnehagepedagogikk og hele kollegiet har vært med å hegne om de minste barna på skolen for å få til dette. 1. klasse har sitt eget hus i utkanten av skolegården, det er et gjerde rundt og Ringelhorn Steinerbarnehage har storbarnsgruppen sin i samme hus. I år er 1. klasse med barnehagen to dager i uken, en turdag og en aktivitetsdag i hagen. For å støtte Steinerbarnehageforbundet og det fagmiljøet som er der, har Lillehammer Steinerskole valgt å melde seg inn

som medlem i Steinerbarnehageforbundet. Dette er en mulighet som Steinerskoleforbundet og Steinerbarnehageforbundet har åpnet opp for og det var helt naturlig for skolen vår å bli medlem slik at våre 1. klassepedagoger kan høre til i sin egen pedagogiske fagkrets og være med å utvikle den.

Når vi utarbeidet vår nye årsplan har vi hentet det meste fra arbeid som er gjort på andre skoler, fortrinnsvis Steinerskolen i Trondheim og tilpasset den lokale forhold og praksis her hos oss. Vi trykker årsplanen i Årstidsbrevet for å vise hvor viktig Pedagogisk Plan for steinerbarnehagene og 1. klasse er for å trygge pedagogikken for de minste i skolen.

Barnets læring under de første syv årene deles inn i syv kompetanseområder:

- 1. Språkkompetanse øves gjennom** bevegelse, gjentakelse, kommunikasjon, klart og billedlig språk, menneskelige relasjoner og frilek.
- 2. Kropps- og bevegelseskompetanse øves ved** bevegelse, iakttakelse, opplevelse, sanseerfaringer knyttet til egenbevegelse, enkelt arbeid sammen med voksne.
- 3. Fantasi- og kreativitetskompetanse øves gjennom** stimulerende lekemiljø, leker med materialer som stimulerer fantasien, fortellinger, eventyr og dukketeater, å gi barna tid til å fordype seg i leken, at pedagogen er et tydelig forbilde i skapende aktivitet. LEKEN er selve instrumentet for læring i den første syvårsperiode, det er barnets arbeid, som ved kreativ omforming av erfaringer og etterligninger, fremmer selvaktelse, kreativitet og selvfølelse. Leken er en arena til fysisk utfoldelse og dyktiggjøring. Den fremmer respekt for regler og avtaler, utvikler tilhørighet og oppmuntrer til samarbeid.
- 4. Etisk og moralsk kompetanse øves gjennom** sannferdige forbilder, regler, ritualer, hjelpsomhet, takknemlighet, å ta vare på hverandre og naturen, fortellinger som orienterer, men ikke moraliserer, å forberede og feire årstidsfester.
- 5. Sosial kompetanse øves gjennom** fellesskap, lek, struktur, regler, rytme, handling, å gi hverandre tid og rom.
- 6. Sanse- og iakttakelseskompetanse øves gjennom** form, farge, lyd, tone, språk, naturmaterialer
- 7. Motivasjon- og konsentrasjonskompetanse øves ved** å stimulere via forbilde og naturlig etterligning, inspirere til interessante og stimulerende aktiviteter, gi mulighet til å kunne delta i arbeid sammen med voksne, gi mulighet til å oppleve tydelige arbeidsprosesser, gi opplevelse av regelmessige gjentakelser og rytme gjennom dagsrytme, ukerytme og årsrytme. Gi mulighet for regelmessig veksling mellom aktivitet og ro i løpet av dagen, gi mulighet til tid for indre ro.

Årstidsfestene har en sentral plass i 1. klasseåret.

De fleste årstidsfestene vi feirer har rot i gammel tradisjon og mange forbinder seg med årstidens skiftninger.

HVA	HVORDAN	HVORFOR
RINGEN	Hver dag samles elevene i en ring for å lære et bredt utvalg av rim, regler, sanger og sangleker. Vi øver artikulasjon, koordinasjon og rytmeøvelser. I tillegg øver vi på ukedager, måneder, preposisjoner, høyre og venstre ved at elevene etterligner de voksne. Vi teller rytmisk frem og tilbake for å øve på tallrekken. Tyske og engelske rim, sanger og telling hører også hjemme i ringen. Gjentakelsen er viktig og elevene lærer med hele kroppen.	Øve på artikulasjon og konsentrasjon Lære nye ord og uttrykk. Øve fin- og grovmotorisk koordinasjon. Få kjennskap til klangen og leke seg frem i fremmedspråkene. Finne en felles rytme og få en god gruppefølelse. Her styrkes kompetanseområdene 1, 2, 3, 4, 5 og 7 spesielt.
FORTELLER-STOFF	Folkeeventyrene er det sentrale fortellerstoff i 1. klasse. Vi bruker for det meste Asbjørnsen og Mo, men også brødrene Grimm og andre verk. Læreren vil på en stemningsfull måte fortelle eventyret og innimellom spilles det dukketeater og bordspill. Elevene får bearbeide eventyrene gjennom dramatisering, lek, tegning og andre håndverksaktiviteter	Formidle visdom om mennesket. Gi næring til barnas moralske fantasi. Skape indre bilder. Få kjennskap til kulturarven. Øve på konsentrasjon. Her styrkes særlig kompetanseområdene 1, 4, 5, 6 og 7.
LEK	Elevene får to perioder fri lek hver dag i et stimulerende lekemiljø ute, men også inne. Ved behov legges det til rette for skjermet fri lek i små grupper.	Lek er instrument for læring i første syvårsperiode, den er en arena for fysisk utfoldelse, sosial tilpasning, språklig dyktiggjøring. Leken er kreativ omforming av erfaringer eller etterligninger. Alle kompetanseområdene styrkes.
MALING	Vi maler på våte ark med store pensler. Mye abstrakt maling, men også noe figurativt. Vi maler med primærfargene og fargeopplevelsen er det sentrale i malestunden.	Se hva som skjer når farger møtes. Få gode opplevelser gjennom malestunden. Øve finmotorikk og konsentrasjon. Styrking av kompetanseområdene 3, 5, 6 og 7.
REGNING	Vi jobber daglig med tallene enten rytmisk i ringen, gjennom eventyrene, under matlaging, i leken og på tur i skogen	Få kjennskap til tallrekken frem til femti, få kjennskap til mengder og preposisjoner, motsetninger, former og sortering. Styrke kompetanseområdene 1, 2, 3, 5 og 7.

HVA	HVORDAN	HVORFOR
HÅNDVERK	Vi bruker god tid under håndverkstundene. Elevene får sy enkel søm, vi øver fingerhekling og tvinning av tråd. I tillegg får elevene karde, tove, veve, spikke, sage, snekre, arbeide med leire eller bivoks, øve papirbretting dette skoleåret.	Øve finmotorikk og konsentrasjon. Få kjennskap til teknikker innen håndverk. Bli stolt over det de har laget. Bearbeide undervisningstoffet. Kompetanseområdene 2, 3, 5 og 6 styrkes.
TEGNING	Tegnematerialer er til enhver tid tilgjengelig, slik at eleven kan skape og forme ut fra eget initiativ. Tegnestunden er ikke voksenstyrt. I denne alderen er det nært samband mellom indre prosesser og det som kommer til uttrykk i tegningen. Ro rundt tegnestunden tilstrebes.	Elevene bearbeider lærestoffet og egne opplevelser gjennom tegnestunden. Øver konsentrasjon, motivasjon, kreativitet, finmotorikk og innlevelse. Styrking av kompetanseområdene 2, 3 og 6.
FRILUFTSLIV	Gjennom turer i skog og mark opplever og sanser vi årstidene på nært hold. Elevene skal få mange gode felleskapsopplevelser gjennom hele skoleåret i friluft.	Styrke de sosiale båndene seg imellom Bli kjent med, respektere og sette pris på naturen. Styrking av kompetanseområdene 1, 2, 3, 4, 6 og 7 spesielt.
HAGEARBEID	Elevene er med å stelle hagen og får kjennskap til såing og høsting av frukt, blomster og urter. Av det vi høster lager vi mat, sylter og tørker.	Få kjennskap til « fra frø til plante» og se at det vi dyrker kan vi høste. Styrke kompetanseområdene 1, 2, 4, 6 og 7.
EURYTHMI	Elevene skal lære å danne og holde en ring. De øver koordinasjon av hender og føtter på rytmisk-musikalsk grunnlag. Ved hjelp av eventyrbilder skal de eurytmistiske lydbevegelsene flettes stemningsfylt inn i helheten.	Bevisstgjøring gjennom rytmisk lek av egen kropp i forhold til rommet og andre. Styrker særlig kompetanseområdene 1, 2, 4 og 7.
MATLAGING	Fire ganger i uken lager vi mat, enten på bålet eller inne. Elevene får kjennskap til mange måter å tilberede mat på og vi gir et innblikk i gamle mattradisjoner så vel som nye. Det estetiske vektlegges spesielt. Ingrediensene er i all hovedsak økologiske.	Lage noe til fellesskapet. Glede seg over å få kjennskap til hele prosessen fra råvare til foredlet produkt. Få et forhold til mengder og måleenheter. Nyte et godt måltid sammen med andre. Styrke kompetanseområdene 5, 6 og 7.

INNSPILL FRA DANMARK

Helle Heckmanns og Maria Gjerding

Barndommen er noget helt særligt i et menneskes liv. Selve fundamentet for det voksne menneskes fysiske og psykiske velbefindende grundlægges i de første syv leveår. Alligevel bliver der ikke spekuleret ret meget over barnets behov, i den måde samfundet er bygget op. I et vækstsamfund hvor de arbejdsdygtige – børnenes forældre – konstant skal arbejde mere og hårdere for at oppebære et stigende forbrug, er det børnene der er de store tabere.

De fleste børn tilbringer over halvdelen af deres vågne timer i institution og livet som medlem af en familie, reduceres til få timers intens 'kvalitetstid'. I den tid hvor familien er samlet, skal mange gøremål fra hånden, så det er vanskeligt at finde tid til at inddrage barnet. Samtidig er barnet udmattet og træt efter otte - ti timer i institution. I tiden fra institution og til aftensmaden står på bordet, er det langt lettere, hurtigere og mere effektivt at passificere barnet f.eks. foran skærmen mens aftensmaden klargøres og der ryddes op. Målet er at nå frem til det forjættede tidspunkt, hvor der er ro og plads til 'kvalitetstid' med barnet. Pligterne er ordnet, og der skal leges.

Men begrebet kvalitetstid bygger på en opfattelse af, at det ikke er kvantitet af tid børn har brug for, men derimod tid af en særlig høj kvalitet, hvor barnet og den voksne er sammen på en intens måde. Men for barnet giver kort og intens kvalitetstid ikke megen mening. Børn har brug for kvantitet af tid sammen med deres forældre. Det kræver tid at skabe rammerne for, at små børn kan vokse og udvikle sig til selvstændigt tænkende mennesker, med indfølelse over for andre mennesker og engagement i den verden de er en del af. Det kræver tid at opbygge en sund selvtilid og et solidt selvværd, ligesom det kræver en

fornemmelse for sig selv og en bevidsthed om egne evner.

Barnets behov

Intet barn er født med en viden om, hvordan man gebærder sig i verden, og lige fra barnet er født har det et indre behov for at lære. Men et barn er ikke et tænkende individ på samme måde som en voksen, og det forstår ikke lange og velmente forklaringer og udredninger lige som det ikke forstår abstrakte begreber som 'at skynde sig' eller 'lige om lidt'. Børn er heller ikke født moralske, så de ved ikke umiddelbart hvad der er rigtigt eller forkert og det er ikke noget man kan lære dem ved at forklare det.

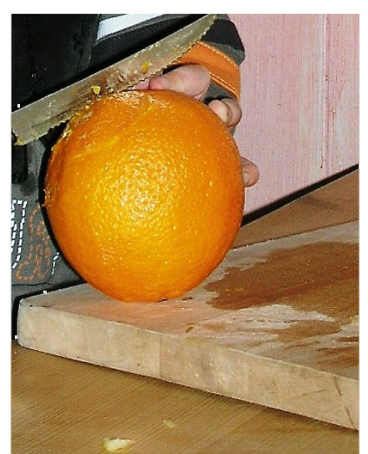
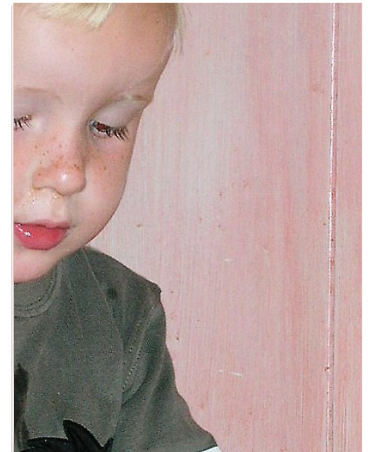
Alt hvad børn skal lære de første syv år, skal de lære ved at se det i handling. Barnet lærer ved at observere og efterligne. Det er derfor afgørende for barnet, at det har voksne omkring sig, der udfører meningsfulde, efterlignelsesværdige ting, der har noget med dagliglivet at gøre. Barnet iagttager hvad der sker, og efterligner handlingerne i legen.

Det er afgørende for udviklingen af et sundt selvværd, at barnet føler sig påskønnet og vigtig for fællesskabet. Barnets fællesskab er familien. Her skal barnet inddrages i en social kontekst, hvor det oplever at det udfylder en meningsfuld funktion.

Barnet lærer sig selv og verden at kende gennem sanserne og både barnets fysiske og psykiske udvikling er afhængig af kropslig udfoldelse. Ved at gå, løbe, klatre og falde opbygger barnet en sund sikkerhed og tryghed i sig selv, samt en bevidsthed om sig selv, sine egne grænser og hvilke udfordringer der mestres.

Udover plads til fysisk udfoldelse har det lille barn brug for ro til uforstyrret at kunne arbejde med sine færdigheder, og bruge sine sanser. Det er alle sanserne der tages i brug,

eller på at begejstres over en snegls langsomme vandring hen ad stien. Det er i denne proces at barnet lærer verden at kende og bliver fortrolig med den.

når verden skal udforskes. Der bliver smagt på jorden, hoppet i vandpytten og hænderne begravet dybt i mudderet. Et barn kan bruge timer på at undersøge indholdet i en vandpyt

Barnet har ikke brug for nye impulser hele tiden, tværtimod har det brug for en rytmisk og genkendelig hverdag, det kan trives i. Når hverdagen er rytmisk og barnet ved, hvad

dagen bringer, tvinges det ikke til hele tiden at forholde sig til uforudsete begivenheder. I stedet kan det bruge sin energi på at opdage verden og sig selv. For barnet opleves en hverdag bygget op omkring den samme genkendelige rytme ikke som ensformig og trivial. Dette skyldes, at barnet udvikler sig så meget i de første syv leveår, at verden fremstår på en ny måde ved hvert nyt udviklingstrin det tager. Når barnet får fred til at udvikles i sit eget tempo, opøver det evnen til at fordybe sig, og det gør barnet trygt.

Barnets vilkår i vækstsamfundet

Vi er i dag vidne til en bekymrende udvikling blandt børn, som man har svært ved at finde en forklaring på: siden midten af 90'erne er antallet af børn med psykiske problemer steget med mere end 150 %. Vi ser stigende problemer med mobning, der bliver mere og mere rå og brutal. Samtidig er antallet af børn med såkaldte 'adfærdsvanskeligheder' steget markant. Helt konkret bliver flere og flere børn diagnosticeret med ADHD og kommer i medicinsk behandling for deres adfærdsstyrrelse. Denne udvikling er tegn på, at vi i stigende grad har børn, der har vanskeligt ved at mærke sig selv og sine egne grænser, at fornemme hvor andres grænser går og at udvise empati.

Hvis vi ser på, hvordan børn udvikles og hvilke rammer der er påkrævet for at børnene trives, kan denne udvikling ikke overraske.

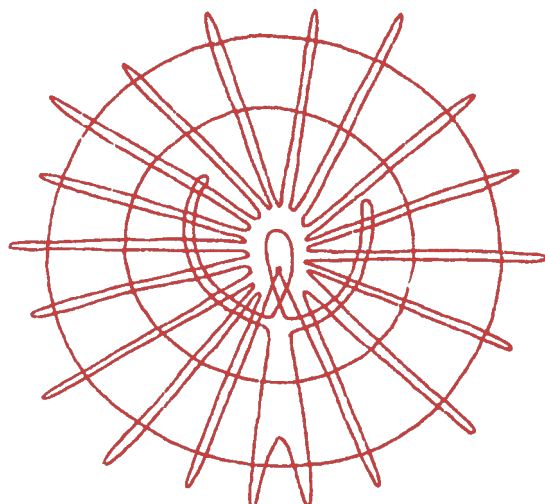
Et godt børneliv står i skærende kontrast til vækstsamfundets krav om stigende velstand, længere arbejdstid, effektiviseringer og højere tempo. Konsekvenserne af denne dybe modsætning viser sig i form af både børn og voksne med psykiske problemer.

Der er dog ingen tvivl: hvis vi vil have sunde og raske mennesker med betydelige ressourcer, er det nødvendigt at satse på børnene og bringe barndommen i centrum. Hele menneskets fundament bliver grundlagt de første syv år, derfor bør det være ethvert menneskes ret, at have syv rolige år, hvor man får den tid man har brug for til at blive menneske.

Dette vil imidlertid kræve et arbejdsmarked, der er indrettet til, at mennesker en del af deres arbejdsliv kan trække sig helt eller delvist tilbage for at hellige sig et helt andet type fuldtidsarbejde: Livet som forælder. Det kræver et arbejdsmarked, der er organiseret ud fra, at børn ikke skal opholde sig i institutionerne mere end fem-seks timer om dagen, at børn bliver syge og at børnene har brug for deres forældre under sygdom (i mere end to dage).

Daginstitutionerne udgør en vigtig kilde til fællesskab og socialt samvær med andre børn, og giver børnene noget de ikke kan få i familien. Men daginstitutionerne bør indrettes, så de tager hensyn til barnets behov for at forblive i de samme genkendelige omgivelser. Derudover skal daginstitutionerne indrettes, så børnene har mulighed for masser af tid udendørs, f.eks. ved at de kommer ud af byen og ud i naturen, hvor de får mulighed for masser af bevægelse og fysisk udfoldelse

At give plads til børnene vil også give plads til en række nye typer af fællesskaber: Fællesskaber mellem familier i lokalområdet eller omkring fritidsaktiviteter uden for hjemmet. Hvis langt flere familier var hjemme en større del af dagen, kunne børnene i højere grad lege i gaderne, og fædre og mødre ville have et socialt samvær. Samtidig vil det give plads til en anden ro og fordybelse omkring hverdagssituationer som f.eks. madlavning, hvilket kunne medføre en bevægelse fra fast food til slow food, i takt med at familien kræver sin plads i samfundet tilbage.

Børnene drukner i væksten

Intervju med Helle Heckmann om forhold i Danmark

Mette Højbjerg

Jeg undrer mig over, at den nye socialdemokratiskledede regering er gået til valg på, at vi skal arbejde mere. Dermed skal børnene være endnu mere i institution, og vi kommer til at betale en høj pris i form af endnu flere børn, der mistrives, mener bogaktuelle Helle Heckmann, der er pædagog og forfatter til bøger om både børn og vækst.

Den kommende regeringsleder, Helle Thorning-Schmidt, er bl.a. gået til valg på, at vi alle sammen skal arbejde mere og have mere vækst. Hvad betyder det for vores børn, at vi skal til at arbejde mere, Helle Heckmann?

»Et godt børneliv står i skærende kontrast til vækstsamfundets krav om stigende velstand, længere arbejdstid og endnu højere tempo. Dermed siger jeg også, at det vil være skidt for vores børn, hvis den nye regering kommer igennem med forslaget om, at vi alle skal arbejde mere. Heldigvis bliver det formentlig ikke til noget. Det er ikke godt for børn at være så lang tid hjemmefra, som det kræver, når de arbejdsdygtige forældre konstant skal arbejde mere og hårdere for at oppebære et stigende forbrug. Det er for mig at se et spørgsmål om, hvad for slags mennesker vi vil have ud af vores børn. Vil vi have børn, der er vant til at blive frasorteret og vant til at være sammen med professionelle hele deres liv frem for at være sammen med forældre, som de er socialt og følelsesmæssigt knyttet til?«

En time fra eller til gør vel ikke det store?

»I forvejen er vores børn alt for længe i institutioner. De burde ikke være væk hjemmefra mere end højst seks timer hvad dag. Hvis de kun var der seks timer, ville de få rigtig meget ud af det sociale samvær i institutionen, og samtidig ville de få den vigtige omsorgstid med forældrene. Livet ville ikke blive så hasar-

deret, som det er i mange hjem. Hvert minut for meget i institution betyder noget, for det er nedbrydende at være så lang tid i institution. Sagen er, at jo længere tid et barn er væk fra sit hjem og sine primære omsorgspersoner, jo sværere bliver det for barnet at finde tryghed og fornemmelsen af at være god nok«.

Er det ikke mere et problem med vores institutioner end noget andet?

»Det har ikke nødvendigvis noget at gøre med, at vores institutioner ikke er gode nok, det er et spørgsmål om, at børn er for mange timer væk og for mange timer belastet af at skulle være sociale og åbne overfor omverdenens krav«.

Hvad mener du?

»I institutionerne bliver der konstant krævet af dem, at de skal være sociale, og de er i en sammenhæng, hvor de ikke er tilknyttet de samme personer hele tiden. Børn er i dagpleje, vuggestue, børnehave, børnehaveklasse, og livet i institutionerne er en konstant omvæltning, hvor de skal vænne sig til nye rammer og nye børn hele tiden. Den tid, et barn skal bruge på at orientere sig ud mod andre, bliver taget fra den tid barnet skal lære at orientere sig inden i sig selv – og lære sikkerhed og tryghed. Hvis ikke man lærer det, bliver man et utrygt menneske. Et højere stressniveau – at skulle være endnu længere i institution med mange børn og krav om socialitet – er med til at nedbryde børns selvværd og selvtillid og egenforståelse«.

Hvad er det så, børn har brug for?

»Et barn har ikke brug for, at far eller mor en time hver aften intensivt helliger sig puslespil. Det har brug for at blive inddraget i det sociale fællesskab ved at bidrage til de daglige gøremål, der sikrer, at hverdagen

hænger sammen. Det er afgørende for udviklingen af et sundt selvværd, at barnet føler sig påskønnet og vigtigt for fællesskabet. Men at inddrage barnet på barnets præmisser kræver tid. Meget tid. Det kræver, at der er mulighed for, at madlavningen tager tid, at opvask og rengøring bliver en social aktivitet, frem for noget der bare skal overstås. Der skal også være god tid, både morgen og aften, til at barnet selv får lov at tage tøj på, så det får mulighed for at afprøve sine færdigheder i praksis«.

Hvad er det for nogle børn vi får ud af det, når vi arbejder så meget og sender dem så længe i institution?

»Vi ser det allerede, og det vil kun blive værre, hvis vi skal arbejde mere: Vi ser børn, der har svært ved at knytte sig til andre mennesker og til andre børn. Vi ser børn, der har svært ved at indgå i det sociale daglige liv, børn der er for trætte, og som har rytmer, der gør, at de spiser for lidt eller for meget, bevæger sig for lidt, er passive, eller som vælger at efterligne de voksne, der sidder ned. De er for meget optaget af sig selv og for lidt optaget af fællesskabet«.

Hvordan kan det være udtryk for, at de er for lang tid i institution?

»Det er bl.a. udtryk for, at de har for lidt ro og for lidt tid til at være sig selv. For lidt tid til at kunne sidde i et hjørne og pille med nogle klodser eller slappe af og føle at de er ok. Livet i institutioner er spontant og instinktivt, der sker noget hele tiden, og barnet er derfor naturligt aktivt hele tiden. Vi føler jo oven i købet som forældre, at når vi endelig har tid med vores børn, så skal vi gøre noget sammen hele tiden, fordi vi har været væk fra dem så længe. Dermed får vi børn, der er gjort hyperaktive, børn der hele tiden spørger, hvad skal vi nu, hvad skal vi nu. Barnet er utrygt. Der ser jeg: flere timer i institution går ind og aktiverer barnet unødigt. Barnet har brug for ro og tid. Brug for masser af tid. Det er derfor kvalitetstid er et håbløst begreb. En times samvær med et barn har ikke nogen værdi«.

Mener du slet ikke, man kan forene kravet om et vækstsamfund med gode barneliv?

»Nej, det mener jeg ikke. Jeg tror, man skal se vækst på en helt anden måde. Vækst er

ikke nødvendigvis at tjene flere penge, men også at tage hensyn. At tage tid til sin familie. For mig er en god vækst ikke en økonomisk vækst, men menneskelig vækst. Politikere bør se på de svage i vores samfund og sørge for, at deres livsvilkår forbedres. Vores børn er en af de svageste grupper, og de har ikke et talerør«.

Så hvordan mener du, man skulle indrette samfundet, hvis det skulle være godt for børnene?

»Så skulle man give familierne mulighed for, at den ene forælder fik mulighed for kun at arbejde 30 timer de første seks år af barnets liv. Arbejdspladserne bør tilgodese familiernes behov og bør kunne se, at på langt sigt får de meget mere ud af arbejdskraften, hvis sørger for tid. De fleste familier har jo vildt dårlig samvittighed, er trætte på deres arbejdspladser og sidder og tripper for at kunne gå. De er ikke ordentligt til stede. Man vinder jo ikke meget ved at presse folk til at arbejde mere. Man får en ringere arbejdskraft af det. Med mere tid til forældrene ville man samtidig spare samfundet for enorme ressourcer siden hen. Den omsorg og tid, man giver barnet, får man igen senere. Hvis barnet føler omsorg for sig selv og for fællesskabet, kommer det ikke i samme omfang ud i kriminalitet eller i psykisk sygdom eller depression«.

Skulle man gøre det sådan, at folk havde krav på 30 timer med lønkompensation, eller hvad forestiller du dig?

»Det ville være godt. Men ellers må familierne selv betale. Sagen er jo, at de fleste børn i dag er både planlagte og meget ønskede. At få børn er blevet et projekt. Alle forældre ønsker at give deres børn det allerbedste herunder en god og tryk barndom. Men selv om de har status af ønskebørn, tilbringer de fleste børn over halvdelen af deres vågne timer i institution. Men forældrene må også selv afgive noget. I og med at man tilbringer mere tid med sine børn, så er man fri for at købe alt det junk, som mange kompenserer med. Mange forældre køber jo en masse ting til deres børn, fordi de har dårlig samvittighed«.

Det lyder som om, du er enig med en række borgerlige kvinder, der mener, at kvinderne bør gå hjemme. Er du ikke bare ude på at få kvinderne tilbage til kødgryderne?

»Nej, det er overhovedet ikke det jeg taler for. Det er overhovedet ikke relevant at tale om, at kvinderne skal tilbake til kødgrdyerne. Familien må jo diskutere, hvem der skal yde på hjemmefronten, det skal ikke være en samfundsbeslutning. I dag er fædre jo meget mere med i familien og tager ansvar. Jeg taler for retten til at være sammen med sit barn. En nytænkning. Hvordan kan jeg sikre mig at mit barn vokser op i en familie, og at familien har en verdi. For mig at se har familien en stor betydning. Der er lande hvor man har valgt familiene fra, hvor barnene er i institution fra mandag til fredag og bor der og er hjemme i weekenden, fordi forældrene ikke har tid til at have barnene i hverdagene. Men er det det, vi ønsker? Er det den utvikling vi går imod. At vi tænker, at familien er overflødig for barn?«

Så diskussionen om, at økonomien ser forfærdelig ud, og vi er nødt til at arbejde mere, er forfejlet ud fra et børneperspektiv?

»Hele vækstdiskussionen er så kortsigtet. Når man arbejder med barn, skal man kunne se det langsigtet. Det, den nye regering er i færd med, er lidt som at tisse i bukserne for at holde varmen. Omvendt: Når man satser på familien og barnene, så satser man på mindre medicin, mindre hospital, mindre socialt arbejde, mindre kriminalitet. Man vil også se et andet samfund, hvis de nære relationer kommer i højsædet – selv det at købe bliver mindre væsentligt. Det er selvfølgelig i modsætning til forestillingen om, at vi kun kan have vækst, hvis vi forbruger mere og mere og mere. Men væsttankegangen er så kortsigtet, også på verdensplan. Vi kan jo ikke blive ved med at forbruge, hvem skal betale prisen? Jeg kan undre mig over, at det netop er en socialdemokratisk-ledet regering, der er banerfører for mere vækst. Og man kan spørge socialdemokraterne - hvad vil de med danskernes levevilkår. Er der ikke andre verdier end økonomien?

Helle Heckmann er 56 år, mor til tre, pædagog, forfatter til bogen "Barn - du er vores ansvar" samt bidragsyder til antologien "Modvækst Omstilling til fremtiden", der netop er udkommet.

Dette intervjuet ble publisert i POLITIKEN 24. september 2011.

Tilbake til barnehagen etter en lang sommerferie

Sommerferien er over, og både små og store skal tilbake til barnehagen sin igjen. Noen små for aller første gang, noen litt større, men for første gang på storbarns-avdelingen, og de største barna som starter for siste gang - før skolen står for tur neste høst.

Hvordan det er å komme tilbake til hverdagen og barnehagen igjen, er forskjellig fra barn til barn. Noen har gledet seg veldig, andre har kanskje gruet seg litt. Noen vil fortelle mye fra ferien sin, andre har kanskje ikke så lyst til å fortelle så mye helt i starten. Noen løper rett bort til lekene og begynner å leke, og har nesten ikke tid til å si ha det til mamma / pappa. Mens andre har ikke så veldig lyst til å ta farvel.

Ei jente står i garderoben sammen med mammaen sin. Det er første dagen hennes etter en lang sommerferie. Jenta sitter på benken på plassen sin i garderoben, mens mammaen legger klærne hennes fint på plass. De skal snart gå hver til sitt. Vi snakker litt sammen i garderoben først, og så må mammaen gå på jobben sin. Etter en stor og lang "ha det-kos", går vi inn til avdelingen sammen. Vi går bort til vinduet og vinker, og jenta vil sitte på fanget mitt. Hun titter litt rundt i rommet, og forteller meg hva slags is hun har spist i ferien. Hun ser bort på bordet der flere barn sitter og tegner. Jenta smiler, men blir sittende på fanget. Så møter hun blikket til bestevenninnen sin, og løper bort og gir henne en klem. "Så koselig å se deg igjen - jeg har savnet deg kjempemye i ferien, altså". Sier de nesten i kor!

De ser på hverandre, ler og begynner å leke.

En hilsen fra Ellen Margrete Færaas, som er pedagogisk leder i Veslefrikk Steinerbarnehage i Fredrikstad.

Nissen Fokuspålæring

(et eventyr for voksne)

Caroline Alfsen Petterson

Det er nå en gang en liten nisse som heter Fokuspålæring. Han liker å trippe rundt der det er mange voksne som liker å prate, for der får han gjort sine nissestreker.

I sekken sin har han to stinkdyr. De er hans beste venner. Den ene heter Bekymring og den andre heter Angst. Når nissen snører opp sekken sin lukter det ganske så sterkt av Bekymring, men enda sterkere av Angst.

En dag da nissen var ute og lette etter noen pratsomme voksne som han kunne gjøre nissestreke med, kom han forbi en barnehage. Det var noe nytt for Fokuspålæring. Han er nå ellers godt kjent med skolen, men her i barnehagen var det ingen som brydde seg om ham. Nissen ble riktig nysgjerrig.

Han prøvde å gjøre noen nissestreker, men fikk det ikke til. Hvordan kunne det ha seg?

Fokuspålæring er ikke særlig tålmodig, han kjente at han ble helt rød i toppen! Når han ble det, kunne noen av barna se ham, selv om nisser jo ellers er usynlig for de fleste. Det forunderlige var at barna bare lot ham være mens de fortsatte med sin lek!

Men en dag oppdaget nissen hvilken voksen som var mest pratsom og nå fulgte han henne hakk i hæl. Så fort det gav seg en anledning snørte han opp sekken så lukten fra Bekymring slapp ut.

Nissen lo for seg selv da han så hvordan neseborene til den voksne begynte å vibrere.

Den voksne, som satt og spadde i jorden, rettet seg opp da hun kjente lukten, slapp spaden hun hadde i hendene og begynte å vandre rundt. Hun så på barna og syntes de enten var bråkete eller ville eller altfor tafatte, og straks begynte hun å kalle dem til seg.

Forundret som barna ble, stoppet de

sin lek og samlet seg rundt den voksne. Fokuspålæring lo i skjegget mens lukten fra Bekymring sivet ut fra sekken sin.

Den voksne begynte å spørre barna om hva de trodde hun gjorde. Litt forundret så barna på den voksne og det ble helt stille, men så var det en som sa:

- Er det hemmelig?

- Nei, sa den voksne og tok opp spaden sin.

- Hva gjorde jeg med spaden?

Barna så enda mer forundret ut, men en liten jente ropte ivrig:

- Du tok den opp!

Litt irritert begynte den voksne å grave i jorda og noen av barna la seg på kne for å se nærmere, mens andre hentet spaden sin og ville grave de også. Da stoppet den voksne og spurte barna *hvorfor* de gravde.

- Vi graver også, sa den nærmeste.

- Store huller, sa en annen.

- Stopp! ropte den voksne så Fokuspålæring frydet seg.

Og så viste og forklarte den voksne hvordan det skulle gjøres.

Da barna ble avventende og stille ble den voksne urolig og begynte å stille flere spørsmål. Noen svarte på spørsmålene, men svaret var ikke helt som den voksne hadde tenkt seg.

Fokuspålæring satt i busken og nå åpnet han sekken enda mer så lukten fra både Bekymring og Angst sivet ut. Den voksne rettet på barna og fortalte i det vide og det brede om jord og frø, sol og vann mens hun stadig stilte spørsmål om hva, hvorfor og hvilke redskaper som skulle brukes. Noen av de livligste barna var for lengst på vei tilbake til sine egne saker, men noen ble sittende, og nå var alle litt usikre og litt redde for å svare feil. Da den voksne fortalte om alt som måtte passes på for at det ikke skulle gå galt med jorden stirret de forundret og litt engstelig på

jordstykket foran dem.

Nå var Fokuspålæring riktig fornøyd.

Ettersom dagene gikk ble det slutt på at barna som var "litt her og litt der", og det ble lite av latter og lek. Fra nå av var det alvor og mange ord. Barna spurte og fikk korte og lange svar, men det rare var at de aldri ble helt fornøyd med svaret. De holdt seg tett til de voksne og fulgte dem med vaksomme blikk.

De voksne merket dette og ble urolige av det. De prøvde stadig å finne nye ting så barna skulle være beskjeftiget, slippe å kjede seg og mase og spørre slik. Ja, det var som om det ene spørsmålet tok det andre uten at de dermed ble noe mer fornøyde med svarene.

Barna ble tverre og masete også mot hverandre, og de voksne hadde møter hvor de snakket om de vanskelige barna.

Bekymring og Angst slapp dunstet i alle kriker og kroker mens Fokuspålæring gjorde sine nissestreker.

Lukten satte seg til slutt i veggene, men ingen forstod hva lukten kom av og hvorfor de ble så slitne av den, og Fokuspålæring hadde gode dager.

Nå hadde det seg slik at Bestemor hadde sitt barnebarn i barnehagen. Et barnebarn som før hadde danset og lekt ubekymret som en liten sommerfugl fra blomst til blomst. Hun hadde elsket å leke i hagen og skogen og aldri vært redd for noe, men i det siste var hun blitt underlig trist og urolig og ingen ting kunne riktig glede henne lenger.

Bestemor var en klok gammel dame og tenkte det var best å rådføre seg med foreldrene til barnebarnet, men da ikke de heller forstod hva som plaget datteren, ba de Bestemor gå til barnehagen for de trodde nok at hun var den rette til å finne ut av det hele.

Da Bestemor kom til barnehagen ble hun vist inn i selveste møterommet og der fikk hun treffe den voksne som var så glad i å prate.

Bestemor satte seg godt til rette og begynte å fortelle om sitt barnebarn, og det gjorde hun med en slik varme og glede at Fokuspålæring ble riktig urolig der han satt i kroken. Det ble latter og munter stemning i rommet, og Fokuspålæring ble

stadig rødere i toppen, slik han ble når noe irriterte ham.

Bestemor som var litt klokere enn de fleste, så nissen da han var på det rødeste der borte i kroken og nå forstod hun hvordan det hele hang sammen. Nissestreker hadde bestemor vært borte i før og her gjaldt det å være like lur.

- Kanskje dere trenger litt hjelp her i barnehagen? spurte Bestemor.

Ja, hjelp kunne de trenge, for de var riktig slitne alle sammen.

Så da ble det slik at Bestemor kom til barnehagen hver dag.

Bestemor likte å gjøre det trivelig rundt seg. Hun bakte Bestemorbrød og kokte Bestemorsuppe og de gode luktene spredde seg i barnhagen. Hun stullet og stelte, skurte og reparerte. Ja, det var som om det ikke fantes noe som ikke Bestemor kunne ordne, og alt gjorde hun mens hun trallet og sang. Hun karet og spant, heklet og strikket og innimellom hendte det at barn krøp opp på hennes Bestemorfang og fikk en Bestemorklem.

Nå var det også slik at Bestemor kunne så mange forunderlige eventyr og etter som dagene gikk ble det slik at hun hver dag begynte å fortelle eventyr mens de ventet på at Bestemorsuppen skulle koke seg ferdig. Da satte Bestemor seg ned i den luneste kroken og barna samlet seg rundt henne og lyttet.

Det var nå en som likte dårlig alt dette og det var den lille nissen Fokuspålæring. Han ble stadig rødere i toppen, men det var ikke særlig lurt for da kunne Bestemor se ham. Fokuspålæring ble feid eller skrubbet til side og han fikk ikke en gang tid til å åpne sekken sin før Bestemor var der og feide ham unna.

For å gjøre et lengere eventyr litt kortere, så gikk det bra til slutt.

Fokuspålæring tok sekken sin og dro tilbake til skolen. Barnehagen blomstret både ute og inne, både i hjerte og i sinn.

Lykkelig er den som trives, tenkte Bestemor. For henne var en lykkelig barndom et mål i seg selv.

Trivdes gjorde både barn og voksne, og så lenge Fokuspålæring holdt seg til skolen, leker det lykkelige barn i barnehagen den dag i dag.

HØSTTAKKEFEST

Jorden nærer lite frø
Solen modner korn til brød
Kjære sol og kjære jord
Takk for maten på vårt bord
Velsignet være maten.

Bordverset gir oss grunn for ettertanke:
Jorden nærer, gir fysiske stoffer til frøet; vann, metaller, salter, sol fører til vekst, en konsentrasjon, sammenknytning. I dette samspillet mellom vannet, lyset, salter i jorda dannes materie.

Frøet vet hva det skal bli, det vokser for å bli en plante, bli føde for oss og blir til frø igjen.

Ideen til planten er usynlig for vårt øye. Den vokser i overenstemmelse med sin ide. Den vet selv når den skal stoppe og vokse eller gi knupper og blomst.

Solen modner frøet og er med å gi kraft til den materien vi ernærer oss av. Solkrefter.

Vi er takknemlig for alt moder jord, Gaya skjenker oss så rundhåndet .

Hva gjør dette med oss voksne?

Hele vår omsorg for jorda som gir oss alt dette utstråler vi ved å framkalle denne takknemlighetskvaliteten. Dette er en kvalitet vi må alle ha i oss selv først før vi kan begeistre barna. Indre arbeid for hver av oss.

Som voksne spør vi oss selv, kan vi være takknemlig?

Gir grunn til å tenke på dette nå p.g.a. klimadebatten. Hva skjer hvis jorda ikke evner å gi oss korn? Hva skal vi leve av da?

Vi verbaliserer ikke dette for barna, men har det i oss som en indre takksigelse og gjennom våre forberedelser til Høsttakke-

festen bestreber vi en indre ro, vi gjør og skaper gode sanseopplevelser i stedet for å fortelle så mye. Tid for undring. Barna må føle at vi voksne gleder oss til Høsttakkefesten!

Spesielt i småbarnsgruppene må de voksne inneha en takknemlighetsfølelse som igjen stråler ut til barna. Man trenger ikke snakke så mye, men gjøre ting i sakte tempo. Skjære opp epleskiver så dere ser en vakker stjerne inni midten. Pynte vakker på bordet og tenne lys.

Eks. i Ringen: Ta et eple å dele det så de får se femstjernen. Gjøre diktet "Jeg har et lite eple". Fascinerende og de undrer seg....

Måltidet: Et bakt solbrød med mel som vi har malt på kornkvernen, legges midt på bordet med 4 lys på.

Vi tenner:

Et lys for jorden som har gitt oss kornet
Et lys for solen som har skint på kornet
på dagen

Ett lys for månen og stjernene som har
skint på kornet om natten

Et lys for regnet som har vannet kornet

Sylvia og Isolde fra Sommerfuglen Steinerbarnehage.

Eple med larve

Idé, foto og dukke ved Anita Berge

Dette er en morsom dukke du kan bruke i ringen eller ved fruktmåltidet i barnehagen.

Du trenger:

En tennisball
En skarp kniv
Liten bit grønt stoff, f.eks. fleece
Nål og tråd
Rød, grønn og brun ull
Nålefiltnål og underlag, evt. grønnsåpe til toving

Slik gjør du:

Lag to hull i tennisballen med en skarp kniv. Det ene blir bunnen, og den andre bør være ca. i 45 graders vinkel fra dette. Prøv deg frem, det skal være behagelig å holde fingeren slik. Begge hullene må være store nok til pekefingeren din!

Så skal tennisballen dekkes med rød ull. Du kan nålefilte eller tove med grønnså-

pevann, alt etter hva du foretrekker. Filt/ tovs også to grønne blader og en liten brun stilk.

Sy en liten larve av den grønne fleecen. Larven skal rekke ned til andre pekefingerledd. Sy så fast larven i det øverste hullet i tennisballen. Når det er gjort, filter eller syr du fast bladene og stilken på toppen av eplet.

Vips, så har du altså et eple med en søt, liten larvebeboer! Den har sikkert mye rart å fortelle. Og er glad i å få eplesultne voksne til å kveppe litt...

Lykke til!

Anita Berge driver Alveslottet Dukketeater og er også å finne i Tryllefløyten Steinerbarnehage. Hun har skrevet boken "Dukketeater i barnehagen" og holder kurs og forestillinger i barnehager over hele landet.

Hvordan eplet fikk en stjerne

Tekst, foto og dukker ved Anita Berge

Tenk at det i hvert eneste eple i verden finnes en stjerne! Uansett hvor skrukete eplet måtte være, uansett hvor gammelt, hvor flekkete eller stygt så gjemmer det en stjerne inni. Slik er det jo egentlig med mennesker også. Inni hvert eneste barn og hver eneste voksen vi møter på vår vei finnes det en vakker stjerne. Det kan vi gjerne minne oss selv på hver gang vi spiser et eple!

Det var en gang for lenge, lenge siden at det aller første epletreet begynte å gro på jorden. Røttene gikk ned i jorden, og det lille treet begynte å spire oppover i luften. Hele dagen strakk epletrespiren på seg så godt den kunne. Da det ble natt og mørkt, så den alle de vakre stjernene oppe i himmelen. Bare jeg strekker litt til på meg kan jeg nok nå dem, tenkte spiren og tok i alt den kunne.

Men dagene og ukene gikk, og selv om epletreet ble både større og høyere forstod det til slutt at det aldri ville kunne nå helt opp til de vakre stjernene. Da begynte treet å gråte. Det gråt så sårt at til slutt kom en av alvene i skogen for å trøste det. – Hvorfor gråter du, lille tre? Jeg gråter fordi jeg aldri kommer til å nå helt opp til stjernene. Alven synes synd på det lille epletreet som var så usigelig trist og bestemte: – Jeg skal reise opp dit og hente en stjerne til deg, jeg! Det kan nok ta litt tid, for vingene mine er ikke så store, men jeg lover å komme tilbake med en.

Det løftet gav epletreet god trøst. Og i stedet for å stadig strekke seg mot himmelen, fikk det nå brukt kreftene sine til å gjøre det et epletre skal gjøre, nemlig å lage epler! En morgen våknet det opp og var dekket av nydelige rosa blomster. Over sommeren ble blomstene sakte til bittesmå epler. Så ble det høst, og eplene var modne og saftige og grønne og blanke. Epletreet var så stolt over alle eplebarna sine at det nesten trodde det skulle sprekke!

Så en dag kom alven tilbake til treet, bærende på en vakker stjerne. – Jeg har flydd langt, og lenger enn langt, fortalte hun. Men til slutt klarte jeg å holde løftet mitt og finne en stjerne til deg. – Tusen takk!, sa epletreet. Men nå trenger jeg det egentlig ikke lenger. For jeg er så glad over alle eplebarna mine!

– Jeg vet hva vi gjør, sa alven. I stedet for å gi stjernen til deg som ikke trenger den, tryller jeg den inn i alle eplebarna dine. Hver gang menneskebarna spiser et eple, vil de da få se en stjerne som er like nydelig som dem på himmelen. På den måten vil de huske tiden de var

oppe i himmelen med skytsengelen sin og lekte blant stjernene!

Alven fløy så bort til hvert eneste eplebarn og berørte det varsomt med tryllestaven sin. Og slik gikk det til at det i hvert eneste eple i verden gjemmer seg en stjerne.

Snipp og snapp og snute – så var eventyret ute!

Epletreet

(Man henter seg et eple og en fruktkniv og legger begge tingene i fanget. Så begynner man å fortelle)

I en stor hage vokste det en gang et lite epletre, og like ved epletreet sto det en høy, mørk gran. Grantreet hadde også en gang vært lite, men hvert år vokste det og strakk seg høyere og høyere mot himmelen. For epletreet så det ut som om granen nådde helt opp til stjernene.

Selv hadde epletreet spredd grenene sine utover i alle retninger. Hver vår var treet dekket av de vakreste hvite og rosa blomster. Om sommeren fikk det grønne kart, men når høsten kom bugnet treet av røde epler som gartneren kom og høstet.

Likevel var ikke epletreet fornøyd med seg selv. Det ønsket å være like høy og flott som grantreet og drømte om å nå helt opp til stjernene.

Så begynte epletreet å sture. Det sluttet helt å vokse, og da våren kom hadde det bare noen få blomster. På høsten hang det bare tre røde epler på grenene.

Da kom gartneren som stelte hagen og så nøye på epletreet. Han la hendene sine på stammen og sa: »Hva feiler det deg kjære epletre, siden du ikke lenger vil blomstre og bære frukt? Du som alltid pleier å bære mer enn noe annet tre!«

Da gikk det et sukk gjennom treet og det visket: »Jeg ville så gjerne nå helt opp til stjernene, slik som det store grantreet og være like stort og sterkt som det!«

Da tok gartneren en av de få eplene som hang på treet og sa: «Vet du ikke at vi alle er forskjellig? Du behøver ikke å strekke deg etter stjernene på himmelen, for du bærer en stjerne inni hver av dine epler! Se!«

Han delte eplet med kniven sin og der - der inne var den vakreste femstjernen noen kunne tenke seg!

Det er ikke bare eplene som bærer en stjerne inne i seg – det gjør alle mennesker – du også – ! Det gjelder kun å huske at den er der og å få den til å lyse!

Med hilsen fra Isolde Hofstad,
Sommerfuglen Steinerbarnehage i Trondheim.

Kalender

oktober

18 Lysfestival
Oslo

www.baldron.org

november

19-20 Utvikling og tilknytningsproblematikk
hos små barn
Berle

www.rshoyskolen.no

For kurser i Danmark og Sverige:

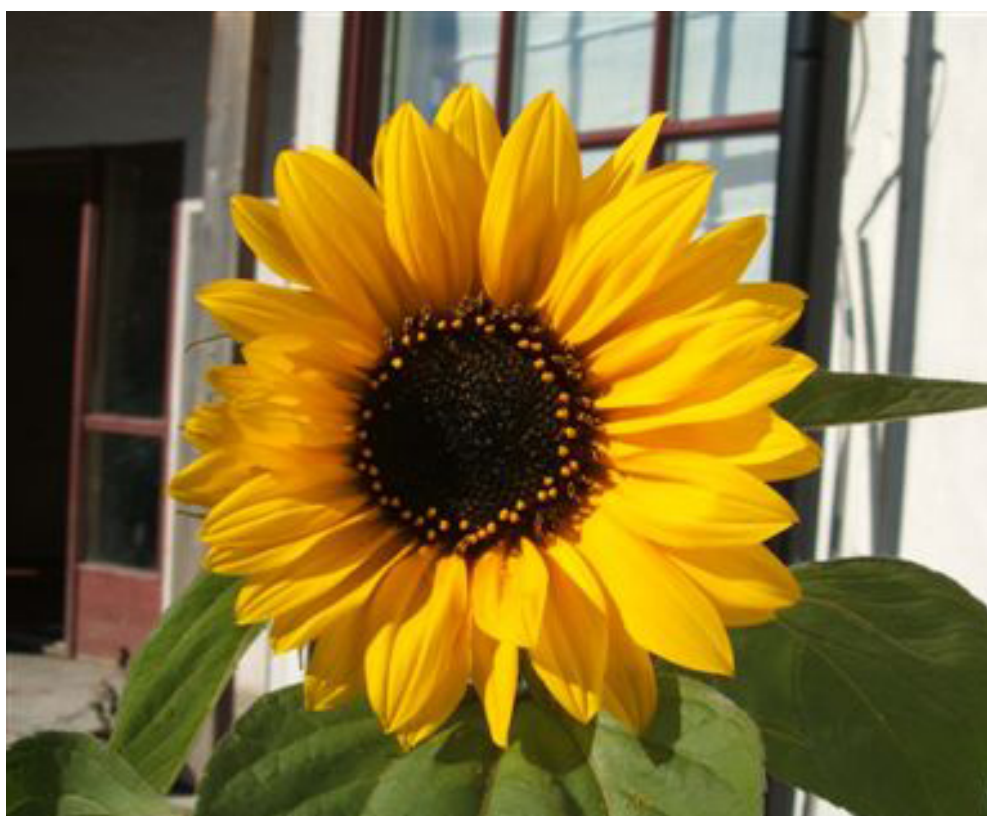
www.antroposofisk-kalender.dk

www.steinerseminar.dk

www.steiner-seminariet.dk

www.marjattaseminarium.dk

www.steinerhogskolan.se

BOKANMELDELSE

Op gennem historisk tid har haven været et sted for den menneskelige trang til kultivering. Tænk foreksempel på Vestens barokhave og Østens zenbuddhistiske have. Og Edens Have i Det Gamle Testamente står vel som et af de tydeligste billeder af, hvordan mennesket eksistentielt og åndeligt har forbundet haven med livet, væksten, lærdommen, visdommen.

Men hvad har haven med en bog om børnehaveliv at gøre? En hel del ifølge bogens forfatter!

"Haven hjælper os til at forstå, at verden er god, og at livet leves bedst i nuet for børn." På basis af 25 års erfaring opfatter

Rudolf Steinerbørnehavepædagogen Helle Heckmann haven som et mikrokosmos, der spejler makrokosmos, hvor alle livets faser: liv, død og genopståen, kommer til udtryk gennem de skiftende årstider. Et ud-erum, hvor det 1-6-årige barn med hele sit sanseapparat møder og lærer livet at kende i den daglige kontakt med det organiske og arbejdsomme liv, der hersker der og altid er i en forvandlingsproces. Den lille spire, der gradvist vokser og til sidst kan høstes som afgrøden, der skal spises i fællesskab. Larven i puppen, der en tidlig sommerdag er blevet til en sommerfugl.

Haven beskrives indgående som et kultiveringsrum for den voksne pædagog og læringsrum for barnet: Gennem iagttagelsen af den voksnes arbejde med at passe og pleje vækster og dyr i haven lærer barnet via legens efterligning af den voksnes nyttige og meningsfulde handlinger livet at kende gennem egne erfaringer. Og via den voksne iagttagelse af det legende barn kan haven gradvist opbygges og forvandles, så den fortløbende kan være præcis det læringsrum, der bedst skaber ramme om barnets udvikling. Haven beskrives således som et levende, organisk helhedsrum, der danner klangbund for alle de processer, det 1-6-årige barn skal igennem for at kunne blive klar til at gå videre ud i livet med det allervigtigste i bagagen: en indre forståelse af sig selv som hørende hjemme i en verden, der aktivt kan gribes ind i, formes og forvandles.

**Kontaktinformasjon for
steinerbarnehagene
og steinerskolene i Norge fins på
www.steinerskolen.no
www.steinerbarnehagene.no**

B
ECONOMIQUE

Returadresse:
Årstidsbrevet,
Thorstadvegen 6,
2609 Lillehammer.

